

УДК 351.862.6

С. П. Стеценко,
к. е. н., доцент кафедри менеджменту будівництва,
Київський національний університет будівництва і архітектури

ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ

S. Stetsenko,
Ph.D. in economics, associate professor department, Kyiv National University of Construction and Architecture

FORMATION OF THE INSTITUTIONAL ENVIRONMENT ENSURING THE ECONOMIC SECURITY OF THE REGION

У статті розглядається питання про зміст ключових інституційних структур, що забезпечують економічну безпеку регіону. Сформульовано підхід до визначення системи заходів, спрямованих на створення ефективної системи забезпечення економічної безпеки. Показано можливості оцінки рівня інституційного розвитку економіки.

The article discusses about the content of key institutional structures for economic bezopastnost region. Formulated an approach to the definition of a system of measures aimed at creating an effective system of economic safe. The possibilities of assessing the level of institutional development of the economy.

Ключові слова: інституціоналізація, державне регулювання, економічна безпека, принципи.
Key words: institutionalization, government regulation, economic security, principles.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Процеси інтеграції, що зумовлені набуттям Україною членства у СОТ, створенням вільних ринків, адаптацією національної економіки та вітчизняних підприємств до європейських стандартів, вимагають істотного перегляду існуючих підходів до формування економіки в цілому, які повинні мати за основу в першу чергу засади саморозвитку і саморегуляції. За таких умов пряме державне регулювання втрачає свою актуальність і, як наслідок, більше уваги слід приділяти методам непрямого впливу на економіку.

За відсутності виваженої державної політики забезпечення економічної безпеки перетворюється на домінування приватних економічних інтересів над загальнодержавними. У зв'язку з цим існує нагальна необхідність в уточненні функцій і повноважень державних структур,

інституціоналізація діяльності яких повинна відбуватися відповідно до принципів формування ринкової соціально орієнтованої економіки та принципів управління складними системами, якими є економічні системи регіону.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання розвитку інституційного середовища знайшли своє місце у працях таких зарубіжних та вітчизняних вчених: Д. Норта, К. Коуза, В. Геєця, Ю. Лопатинського, О. Рогача, В. Савчука, Д. Лук'яненка, А Чухно та інших.

У свою чергу проблеми економічної безпеки висвітлені у наукових працях О. Бандурки, О. Груніна, А. Козаченко, Г. Мінаєва, В. Мунтіяна, В. Ортинського, Н. Реверчук, С. Шкарлета та інших. Зважаючи на недостатність вивченості принципів інституалізації механізму дер-

Таблиця 1. Загрози економічній безпеці регіонів

Загроза	Прояв дії загрози
Внутрішні загрози	
1. Високий рівень зносу основних виробничих фондів підприємств регіону	Низький рівень конкурентоздатності на регіональному і державному рівнях.; Неможливість ефективної кон'юнктурної диверсифікованості виробництва обладнання; Висока вартість виробленої продукції, яка обумовлена високим рівнем витрат на амортизацію обладнання;
2. Низька рентабельність регіональних промислових підприємств (за винятком монопольних гігантів)	Змушене скорочення виробництва аж до закриття підприємств.; Зростання безробіття і соціальної напруженості у регіонах; Руйнування елементної бази загальної системи економіки України;
3. Низький рівень бюджетної підтримки економічного розвитку регіонів (як з державного бюджету, так і коштом регіональних бюджетів)	Неможливість реалізації бюджетних проектів розвитку виробництва та регіональної інфраструктури. Високий ступінь розкрадання бюджетних коштів на різних рівнях адміністративного управління
Зовнішні загрози	
1. Зростаючий рівень залежності регіонів від іноземного капіталу, від імпорту харчових продуктів і обладнання	Скорочення регіонального виробництва. Гіпертрофоване і неадекватне доходам населення зростання сфери послуг, особливо підприємств індустрії розваг, навколо яких концентрується кримінальний актив. Шкода здоров'ю населення, що вживає низькоякісні і генетичномодифіковані продукти.
2. Скорочення регіонального виробництва, внаслідок нерентабельності і нездатності конкурувати на ринку товарів.	Зростання безробіття, зубожіння і асоціалізація населення. Деструктуризація економічної системи України
3. Розвиток тенденції регіонального економічного і соціально-політичного сепаратизму.	Зростання міжнаціональної, міжконфесійної і міжетнічної напруженості, здатної змовити великі конфлікти. Втрата українцями України як держави.

жавного регулювання економічної безпеки регіону, дане питання набуває особливої уваги.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті полягає у проведенні аналізу системи принципів інституціоналізації механізму державного регулювання економічної безпеки регіону.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Економічну безпеку України формує система економічної безпеки її регіонів. Сьогодні в економічній літературі досить широко представлені концептуальні аспекти економічної безпеки держави в цілому. Разом з тим проблема забезпечення економічної безпеки регіонів досліджена недостатньо. Така ситуація склалася в під впливом низки причин. По-перше, економічному розвитку регіонів України притаманна власна специфіка, яка проектується на вирішення завдань забезпечення регіональної економічної безпеки і потребує певної модифікації використовуваних показників, що характеризують економічну безпеку конкретних регіонів у сучасних умовах. По-друге, проблеми забезпечення економічної безпеки регіонів України розглядаються з різних методологічних позицій, які найчастіше суперечать один

одному. По-третє, недостатньо пророблена проблема уніфікації регіональних статистичних даних, які використовуються для оцінки рівня регіональної економічної безпеки.

Сучасна наука здійснює постійний пошук методів оцінки і аналізу економічної безпеки регіонів. Ця мета досягається шляхом зіставлення багатьох параметрів економічної діяльності. Отримані дані дозволяють скласти уявлення про стан господарюючого суб'єкта і його економічний стан, рівень його ринкової активності, захищеності і економічної безпеки.

Щоб забезпечити економічну безпеку регіонів, необхідно активізувати інституціональний механізм спрямований на підвищення рівня економічного зростання і конкурентоздатності економіки як факторів економічної безпеки

країни. Конкуренція є ключовим інституціональним фактором для нової парадигми суспільного розвитку й формування нового суспільного устрою.

Економіка суб'єкта господарювання є залежною від прийнятих рішень політичного і соціального характеру. Вивчення цих обставин дозволяє зрозуміти склад інституціональних змін, які містять сукупність правових і економічних методів управління і сприяють виявленню небезпек у сфері економіки.

Ефективна інституціональна система, реалізуючи суспільні інтереси, організує і гармонізує їх у напрямку забезпечення національних інтересів вищого порядку, у тому числі національної безпеки. Цим досягається ефективність усього суспільного розвитку країни.

Інститути — це сформовані людською свідомістю і досвідом правила взаємодії ("правила гри") у суспільстві, обмеження і передумови розвитку у політиці, соціальній сфері та економіці. Інститутами, що підтримують довгочасне економічне зростання, є закони і правила, що формують спонукальні мотиви й механізми. Інститути визначають систему позитивних і негативних стимулів, знижують невизначеність і роблять соціальне середовище більш передбачуваним [4].

До програми сучасних економічних трансформацій інституціональні перетворення повинні бути включені, зважаючи на принципи економічної безпеки. Особливе значення тут мають захист прав власності, економічна стабільність, подолання загроз безпеці бізнесу, раціональне використання факторів виробництва, ефективне управління, оптимізація витрат щодо забезпечення економічної безпеки господарюючого суб'єкта будь-якого рівня.

Інституціональний підхід до економічної безпеки актуальний сьогодні тому, що люди прагнуть до впевненості у своїй долі і прагнуть нівелювати загрози їх економічним інтересам.

Забезпечення економічної безпеки повинне бути обумовлене функціонуванням системи суспільних відносин, сукупністю матеріальних і духовних цінностей і включене до принципів здійснення економічної політики. Необхідна також оцінка ймовірності того, що загрозна економічним інтересам подія не відбудеться, або її наслідки не будуть катастрофічні.

Інституційне середовище впливає на всі, без винятку, складові економічної безпеки, тому його недосконалість може супроводжуватися наступними ризиками для регіональних соціально-економічних систем таблиця 1.

З метою мінімізації вище наведених ризиків, формування інституційного середовища повинно здійснюватися за принципами багатокладності, структурності, відкритості, прозорості, повноти та своєчасності, забезпечення і контроль за дотриманням яких має здійснюватися всіма учасниками міжрегіональних суспільно-виробничих відносин.

Загальновідомо, що система забезпечення національної економічної безпеки залежить від принципів, які є її фундаментом і головною підставою для впровадження та розвитку. Однак аналіз визначених у Концепції економічної безпеки принципів забезпечення національної безпеки свідчить, що вони не містять найважливішого принципу, який має орієнтувати всю діяльність на профілактичний характер щодо виникнення загроз національній безпеці [3].

Ефективно діюча система економічної безпеки не повинна перешкоджати ні еволюційним (кількісним), ні революційним (якісним) змінам, якщо вони об'єктивно назріли, а сприяти тому, щоб вони не перетворювалися в руйнівну небезпеку (загрозу) для економічної системи і

Рис. 1. Принципи інституціоналізації економічної безпеки регіону

суб'єктів господарювання [5, с. 21]. Вона повинна забезпечувати сталий розвиток підприємства, базуватись на принципі динамізму, бути гнучкою та мати властивість адаптуватися до умов економічного середовища і в цей же час бути джерелом постійних змін, необхідність яких обґрунтовується вимогами часу.

Зважаючи на вичленене необхідно зазначити основні інститути, що дозволяють забезпечити високі й стабільні темпи економічного зростання. Насамперед, потрібна аналітична розсудливість і політична толерантність осіб, що ухвалюють рішення; їх здатність до якісного аналізу небезпек, що загрожують економіці з метою мінімізації впливу загроз національній безпеці.

Необхідне врахування національно-державних інтересів конкретної країни в системі показників і виявлення факторів, що загрожують цим інтересам.

На рівні політики управління людськими ресурсами слід орієнтуватися на використання кваліфікованих фахівців, що здійснюють інноваційну діяльність, враховувати можливість посилення міжнародного обміну виробничим досвідом і кадрами. В цілому, потрібне зростання частки працівників інтелектуально-інформаційної праці і цінності інтелектуального продукту.

Ці інститути сприяють досягненню як поточних цілей (стабільність економіки), так і кінцевих цілей (конкурентоспроможність

національного господарства, якість життя населення). Щоб врахувати специфіку національної економіки на основі наявних теоретичних і методологічних розробках, пропонується запровадити у практику розрахунки індексу економічної безпеки [6, с. 79]. Використання даного інтегрального показника може дозволити діагностувати основні інституціональні аспекти економічної безпеки [7].

Основою даного показника є композитні блоки фактори, що визначають, забезпечення стабільності економічної системи в умовах внутрішніх і зовнішніх впливів. Зрозуміло, вірогідно врахувати і кількісно оцінити все різноманіття інституційних основ економічної безпеки неможливо, але можна звузити їх коло до найбільш важливих. Відбір таких факторів передбачає попереднє наукове дослідження, ранжування, експертну і статистичну оцінку за певними методиками, зважування за важливістю кожного компонента. Однак складність подібних досліджень не виключає теоретичну і прикладну доцільність розробки такого показника і його включення до макроекономічних моделей.

Економічна безпека регіону повинна бути включена до макроекономічної моделі як параметр (індекс, коефіцієнт), що характеризує відхилення у складі і структурі параметрів системи під впливом внутрішніх і зовнішніх імпульсів, як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі.

ВИСНОВКИ

Система економічної безпеки є основним інструментом захисту регіону від дії внутрішніх та зовнішніх загроз. На її формування безпосередньо впливає рівень розвитку інституційного середовища. Процес інституціоналізації механізму державного регулювання економічною безпекою регіону в узагальненому вигляді слід розглядати як мобілізацію внутрішніх регіональних ресурсів для прискорення темпів економічного та соціального зростання. Недосконалість інституційного середовища підвищує ризики регіональних соціально-економічних систем в процесі їх функціонування, тому при його формуванні необхідно дотримуватися запропонованих принципів та враховувати особливості розвитку вітчизняної економічної системи.

Література:

1. Губський Б.В. Економічна безпека України: методологія виміру, стан і стратегія забез-

печення: монографія/Б.В. Губський. — К.: Укрархбудінформ. 2008. — 121 с.

2. Заблоцький Б.Ф. Національна економіка: підручник / Б.Ф. Заблоцький. — Л.: Новий світ-2000, 2009. — 582 с.

3. Концепція економічної безпеки України / Ін-т. економ, прогнозування / кер. проекту В.М. Геєць. — К.: Логос, 1999. — 56 с.

4. Норт Д. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки / Пер. з англ. І. Дзюб. — К.: Основи, 2000. — 198 с.

5. Омелянович Л.О. Економічна безпека торговельного підприємства: монографія/ Л.О. Омелянович, Г.Є. Долматова. — Донецьк: Дон дует, 2005. — 195 с.

6. Ромащенко Т.Д. Экономическая безопасность национальной экономики: механизм и система обеспечения в России / Т.Д. Ромащенко. — Воронеж: ВГУ, 2001. — 220 с.

7. Садков В. От индекса развития человеческого потенциала к индексу гармоничного развития цивилизации / В. Садков // Общество и экономика. — 2001. — № 7—8.

7. А. Чухно. Інституціоналізм: теорія, методологія, значення / А. Чухно // Економіка України. — 2008. — № 6. — С. 4—13.

References:

1. Hubs'kyj, B. V. (2008), "Ekonomichna bezpeka Ukrainy: metodolohiia vymiru, stan i stratehiia zabezpechennia", [Ekonomichna bezpeka], Naukova dumka, Kyiv, Ukraine.

2. Zablots'kyj, B. F. (2009), "Natsional'na ekonomika", [Natsional'na ekonomika], Naukova dumka, Kyiv, Ukraine.

3. Heiets', V.M. (1999), "Kontseptsiia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy" [Ekonomichna bezpeka], Naukova dumka, Kyiv, Ukraine.

4. Nort, D. (2000), Instytuttsii, instytuttsijna zmna ta funktsionuvannia ekonomiky, Pan Books.

5. Omelianovych, L. O. and Dolmatova, H. Ye. (2005), "Ekonomichna bezpeka torhovel'noho pidpriumstva", [Ekonomichna bezpeka], Naukova dumka, Donetsk, Ukraine.

6. Romaschenko, T.D. (2001), "Ekonomycheskaia bezopasnost' natsyonal'noj ekonomyky: mekhanyzm y sistema obespecheniya v Rossyy", [Ekonomichna bezpeka], Naukova dumka, Voronez, Rossyia.

7. Sadkov, V. (2001), "Ot yndeksa razvytyia chelovecheskoho potentsyala k yndeksu harmo-nychnoho razvytyia tsyvylyzatsyy", Obschestvo y ekonomyka, vol. 7—8.

7. Chukhno, A. (2008), "Instytutsionalizm: teoriia, metodolohiia, znachennia", Ekonomika Ukrainy, vol. 6, pp 4—13.

Стаття надійшла до редакції 14.11.2013 р.